

La Regió metropolitana de Catalunya.

Manuel RIBAS i PIERA

Arquitecte. Universitat Politècnica de Catalunya

1. Preàmbul sobre mots

El concepte urbanístic de Regió metropolitana no ha estat mai un derivat directe del de «Ciutat metropolitana». Regió no és, aquí, allò que queda, territorialment parlant, de les àrees metropolitanes després de separar-ne els nuclis urbans que contenen. Regió metropolitana no és pas una **part** de les àrees metropolitanes. No és la part que aportaria al conjunt els aspectes «territorials», d'espais oberts i no edificats, a vegades públics, situats intersticialment i com a falques enmig dels «aglomerats» (o nuclis dotats de continuïtat edificada) que serien les ciutats metropolitanes.

No es tracta de descompondre les Àrees metropolitanes en Ciutats metropolitanes i Territoris metropolitanos. Els que ho pretenen són els qui usen la paraula Territori contraposada a Ciutat. Territori seria, ben impròpiament per cert, un sinònim d'espai obert (no edificat) en front de la Ciutat compacta. A aquests, jo els preguntaria: ¿És que el terreny de la ciutat, el territori urbà, no és també un territori?

En aquesta línia confusionària i poc meditada, hom ha parlat, en contraposició o en complementarietat, de Plans territorials enfront de Plans urbanístics. No cal insistir més en la confusió que tal ús implica. Malgrat que les discussions terminològiques ni agraden ni interessin als professionals de l'Urbanisme, em cal començar advertint d'aquest ús ambigu. Ara ja podem novament remontar-nos al concepte de Regió metropolitana, tema de la meva aportació, que no és sinònim ni de Ciutat metropolitana ni tampoc de Regió en el sentit tradicional.

La ciutat metropolitana és, en general, unipolar d'origen perquè sovint una sola ciutat haurà donat l'empenta per esbotzar l'estructura tradicional de creixement cortical en anelles concèntriques, i fer així el salt a l'esquema polinuclear i descentrat que, com tots sa-

bem, és el propi de l'estructura metropolitana. Algunes vegades el creixement sorgeix com una epidèmia —permeteu-me parlar així— i s'encomana simultàniament a uns quants centres urbans, propers entre si: aleshores la polinuclearitat és d'origen.

En un i altre cas, al voltant del nucli o nuclis es forma l'àrea metropolitana, en la qual —també és ben sabut— els fenòmens de creixement i difusió dels valors d'urbanitat es donen com en un procés de catàlisi. Com va dir l'economista Richardson ja fa anys, el pol de creixement s'haurà convertit en focus de difusió. Estructura metropolitana és essencialment estructura difusa.

Ja tenim aquí, recordats, els conceptes que defineixen la Metròpoli. Està basada en uns nuclis (o ciutats metropolitanes) més un territori englobant del conjunt: Àrea metropolitana.

2. Les Regions metropolitanes, què són?

Ara es tracta, però, de considerar, a una escala més gran, el fenomen modern de la **Regió metropolitana**.

La Regió metropolitana no és altra cosa que el resultat d'observar com les Regions clàssiques es transformen quan en el seu context i territori apareixen una o varies àrees metropolitanes. M'atreviré a dir més: avui dia i al món urbanificat en què vivim, la Regió no té sentit, seria pur folklore, si en el seu territori no es dona, en algun lloc, el fenomen metropolità.

Crec que és un bon exemple, per estudiar-lo amb claredat força exemplar, el cas tan proper de Barcelona. A l'entorn de Sabadell-Terrassa i a l'entorn de Badalona s'han creat àrees metropolitanes, potser més difícils d'escatir perquè la de Barcelona les enfosqueix i les engloba totes dins una veritable **Regió metropolitana** (que anomenem Regió I). És fins aquí on volia arribar.

I les altres Regions de Catalunya? Abans he dit que avui no hi pot haver Regió en plenitud sinó és essent una Regió metropolitana. Com està, en aquest sentit, el panorama català?

Cal dir que és ja una realitat l'Àrea metropolitana de Tarragona, i en un futur proper apunta la Regió metropolitana que recolzaria en el triangle que forma amb Reus i Valls.

Girona-Costa Brava és, s'ha dit moltes vegades, una àrea metropolitana periòdicament efímera, però aquest règim temporal, d'intensitat de relacions estivals, amb el temps pot canviar per passar a ser estructural. Lleida i el Pla d'Urgell, Manresa-Igualada, i les terres de l'Ebre són, segurament, realitats a venir. N'hi haurà prou que en elles hi broti una real metròpoli per a què, en un segon període, es faci el pas a Regió metropolitana.

L'existència, ara com ara, d'una única, real, potent i concentracionària Regió metropolitana a l'entorn de Barcelona desfigura, com he dit, el panorama. Però en canvi, la potència de la seva irradiació beneficia —com ho ha fet des de segles— tot el conjunt català. La metròpoli barcelonina xucla del seu territori, és cert. Però és també cert que les comarques i futures regions catalanes es beneficien de la seva presència dins del territori de Catalu-

nya. He dit moltes vegades —i no pas jo sol— que Catalunya existeix encara en tota la seva plenitud i rellevància perquè hi ha Barcelona. D'aquest benefici tots en som partícips.

3. Mirant al futur. Els camps urbans

Si, però, d'una banda les Regions metropolitanes són (excepte Barcelona) encara un futurible per a la resta del territori català, aquest futurible pot venir matisat i fins i tot modificat per altres evolucions que ja es poden llegir en els signes del temps.

Ho enunciaré d'aquesta manera: a mesura que augmenta l'accessibilitat —en tots els sentits— entre els habitants de la Ciutat, disminueix la necessitat de propinquitat en el sentit físic o mètric de la paraula. A mesura que els nous mitjans de comunicació ens asseguren l'accessibilitat sense proximitat, minva la necessitat de vida urbana.

Aquesta és una conclusió importantíssima, perquè com ha assenyalat un autor, Melvin Webber, en un futur que l'autor creu proper es poden produir «ciutats» difuses universals en la que llurs «veïns» ho siguin pel que fa a certa comunitat d'interessos, malgrat la distància i donant al mot «distància» el sentit que sempre li ha donat la Física clàssica fins a Newton.

Enunciat el principi, deixem ara les conclusions que semblarien d'urbanisme-ficció per a un altre moment, i vegem-ne un exemple d'aproximació, que és alhora d'eixamplament del concepte de Regió metropolitana que aquí ens ocupa.

Em referiré a allò que un economista, Lichfield, n'ha dit **camp urbans**, utilitzant el mot «camp» com a significant de teatre d'interaccions, a la manera de quan hom parla d'Electro-magnetisme.

A Catalunya, avui, moltes de les nostres ciutats tenen un «camp urbà» que s'estén a l'hivern fins al Pirineu, i a l'estiu al llarg de tota la Costa. No em refereixo al fenomen de les vacances llargues sinó al de la «fuga» periòdica, cada cap de setmana, que va combinada de vegades amb el fenomen del segon habitatge.

L'extrema mobilitat dels nostres ciutadans —o urbanites com en diuen els anglesos— unida a la gran intensitat laboral concentrada en cinc dies sobre set, determinen la fuga periòdica i massiva vers el que he anomenat «camp urbà» de les ciutats catalanes. Veiem, doncs, com, units en el comú interès del lleure setmanal, aminorem cada dia més la necessitat de proximitat i contacte, per donar-nos a la dispersió; confiats però en què altres mitjans tecnològics, el cotxe, el telèfon, la ràdio, la televisió, ens compensaran, vencent-lo, l'aparent aïllament que comporta la immersió en els espais rurals. Això, precisament, ha portat conseqüències importants en la disposició dels espais lliures que comentaré de passada. Els parcs i jardins urbans han deixat de ser usats massivament, com correspondria que fos, justament durant els caps de setmana; i en canvi, les amenaces de destrucció dels ecosistemes naturals planegen sobre els grans espais del mar i la muntanya, que a poc a poc van deixant de ser el que eren. La presència dels habitants metropolitans sobre els grans espais naturals a distàncies fins ara inusuals des dels nuclis és un dels primers signes de com la continuïtat urbana s'ha anat trencant:

Primer, la negació del continu edificat, que des de sempre havia estat una característica intrínseca del fet urbà; i després, la no continuïtat en els valors d'urbanitat, contra la que semblava una nova característica aportada pel fenomen del metropolitanisme. Ja costa menys, doncs, imaginar la ciutat discontinua estesa a través del món, on la llibertat d'accessibilitat i d'opció de contactes superarà finalment les limitacions de la distància mètrica que avui encara semblen insalvables.

4. Un guió operatiu. Conclusió

Heus aquí, doncs, fins on m'ha portat la consideració de les Regions metropolitanes, com a fet nou que va més enllà del simple fet metropolità. El planejament de Catalunya ha de tenir en compte aquest possible «scénario», com diuen els francesos, i que nosaltres hauríem de traduir pròpiament per **guió**.

El probable guió de la futura transformació en l'ús del territori està protagonitzat per uns ciutadans cada cop més ben dotats de potents tecnologies de comunicació i de telecomunicació.

Per tant, tinguem ben present:

a) els conceptes de ciutat tradicional, municipi, comarca i regió, per força quedaran alliberats de tot sentit «pràctic» (o de causa eficient) per quedar limitats al sentit «social» que l'espècie humana atribueix a la simple proximitat en l'espai i en la història, encara que no es doni cap altra afinitat. Els grups primaris i les «Gessellschaft» de la Sociologia clàssica són els ens que faran sobreviure, malgrat el que s'acosta, els noms tradicionals que expressen la relació de l'Home amb la Terra.

Serà, però, la demostració del valor perenne atribuït de sempre a la «terra comuna», que també en diem Pàtria. Els grups secundaris i les Gemeinschaft probablement prescindiran, molt a la llarga, del territori com a determinant d'existència.

b) els grups secundaris requeriran reforçar llurs afinitats a través de la distància mitjançant la creació de cultures disperses, sense cap adjectiu toponímic.

Aleshores es presentarà un doble problema.

b1) com reunir les cultures sectorials, cada cop més especialitzades temàticament i menys vinculades a un país,

b2) com vincular els membres de grups no especialitzats residents en un país, a la Cultura pròpia del país, que demana existir al costat de la Pàtria i de la Història territorialitzades.

c) no ens hem de preguntar quin planejament territorial caldrà en la situació límit descrita, sinó quin planejament territorial cal fer des de demà mateix en la present situació tendencial.

Sembla que ha de ser:

c1) enfortidor dels vincles de base cultural àmplia, mitjançant la cura en els dissenys dels aspectes d'imatge estètica i d'imatge històrica.

Cal respectar la base comuna, l'aglutinant basat en la defensa dels «nostres» paisatges característics (Història), però en llur màxima expressió esplendorosa (Estètica); i

c2) enfortidor de l'ús lliure del territori pels individus i els grups d'afinitat especialitzada, mitjançant la supressió de traves (fronteres polítiques i econòmiques) i el foment dels mitjans per comunicar-se amb arreu del món.

És en aquest doble vessant que el planejament territorial ha de demostrar la seva utilitat en un futur immediat: **enfortir la identitat, reforçar la universalitat**. Són molts els signes que em fan pensar que ha començat ja la crisi del planejament territorial tal com l'hem coneguda fins avui. Hom parla insistentment:

— de posar l'accent en els aspectes qualitatius i sovint imponderables, més que no pas en els quantitius i numèrics.

— d'anar cap a plans elàstics més que no pas cap a plans fixistes,

— de preferir els plans estratègics, d'accions possibles assegurades i a curt termini, en lloc dels grans plans globals,

— de fer sinònims el planejament territorial i l'equilibri energètic dels recursos allí presents.

— d'obrir els territoris d'estudi per damunt del mar i de les fronteres, cap a territoris que avui encara en diem «internacionals».

Tot plegat apunta cap a una **nova generació de Plans**, a la qual han de pertànyer —per pura raó d'eficàcia— tots els que Catalunya està confeccionant i confeccionarà en un pròxim futur.

Però molt particularment els Plans regionals que hom està elaborant i els que preparin el camí cap a les Regions metropolitanaves avui per avui embrionàries.

M'agradaria que fos així.